

Borivoje Adašević

KRAJSLEROVA BIBLIOTEKA

Bilo je to još onoga jutra kada sam u Grofovskoj šumi pronašao nepoznati puteljak. Sedma je godina moga samotništva, imam psa koji se zove Heop i on je jedino biće koje svojevolumno viđam. Heop je labrador izuzetno snažne konstitucije i sa mnom je poslednje tri godine. Bio je štene kada sam ga našao na Markovom raskršću, verovatno je ispao iz Bogataševog automobila dok je ovaj, uz podskakivanje guma po makadamu, skretao. Bogataš je čovek koji živi u vili na nekih šest kilometara od moje izbe. Psa mu nikada nisam vratio, prvo jer ne znam da li je tačno njegov, drugo jer, i da je njegov, on pse obučava da budu krvolovci, a to mi se ne dopada.

Pronaći nepoznati puteljak u tako velikoj šumi kao što je Grofovska možda i nije bogzna šta, ali ja kroz tu šumu tabanam godinama i bio sam potpuno siguran, kao što sam i sada siguran, da u njoj poznajem svaku stazu, pa čak i svako stablo. Puteljak je kretao od ivice Guščijeg potoka, sasvim neprimetno, tek je pojedino lišće bilo napola izlomljeno na način kojim ga lome sandale hodočasnika, da bi se jedva primetan, na nekih dvadesetinu metara dalje, puteljak počeo pretvarati u jako uzanu stazu što vodi ka najzagonetnijem delu šume, takozvanoj Trogloj uvali, koja se otvara ispod stena na koje puteljak isprva navodi, ali je Trogloj uvala takva da joj je jedan deo, onaj istočni, prekriven glatkim, ispranim kamenom koji na sunčevoj svetlosti sjaji, te se od toga sjaja pogledom ne može dopreti do predela iza. Uvala je ogoljena i to je jedini deo ove velike šume koji je bez stabala. Tu, za kišnih jutara, jako miriše na sumpor. Miris potiče od gasova koji probijaju iz unutrašnjosti zemlje kroz pukotine nastale ko zna kad. Što je čudno, gasovi ne probijaju stalno, već najčešće za tmurnih i kišnih dana. Zbog toga sam uvalu i izbegavao kad je loše vreme, a po suncu nisam ni mogao gledati u njen istočni deo, dakle onaj koji je važan po ovu priču.

Bilo je to, ergo, još onoga jutra kada sam u Grofovskoj šumi pronašao nepoznati puteljak. Krenuo sam njime predosećajući da će me odvesti do nečeg neponovljivog. Moje predosećanje bilo je tačno. Došavši među stene primetio sam da puteljak krivuda između njih, a zatim kreće jednom stranom, spuštajući se ka Trogloj uvali, čijim obodom zatim ide, prolazeći skroz u zaleđe istočnog dela. Gazeći oprezno, stigao sam do pred kraj uvale i, shvativši i to da na tom mestu prestaje oku smetati odblesak sunca od površine kamenja, primetio sam da se ponad istočnog dela Trogloj uvale, zapravo sa strane tog dela, teren oštro lomi, otvrajajući pogled na još jednu, znatno nižu uvalu, ne mnogo manju od prethodne, samo što je tlo ove nove, koju sam odmah krstio Tajanstvena uvala, obraslo najplemenitijom lipom koju ugledah u životu. Puteljak je dolazio u blizinu ivice oštrog useka i tu prestajao, ali za kratko. U useku su, u nekoj vrsti kanala, bile iskopane stepenice ispod kojih je, na tlu, ponovo počinjao puteljak. Sišao sam pažljivo i krenuo dalje.

To je velika i sumorna kuća bez prozora, sagrađena od tamnocrvene opeke koja je s godinama postala još tamnija no što je bila u vreme ugradnje. Tabla na ulazu, sasvim pri pragu, nosila je natpis: „Zdanje podignuto 1879.“ Iznad ove table, u visini glave pristojno visokog čoveka, bronzana ploča s natpisom:

KRAJSLEROVA BIBLIOTEKA 1899.

Vrata su od drveta prepunog crvotočina, okovana gvozdenim trakama koje se krune razjedene rdom. Pronašao sam ključ u pukotini iznad gornjeg desnog ugla vrata i s mukom ih otključao. Škripa odjeknu. Dugi, paučinom isprepleteni hodnik, zidovi obloženi drvenim pločama, u mrklini nabasah na golemi svećnjak sa, kao ruka, debelim svećama. Upalio sam jednu i poneo je sa sobom.

Na kraju hodnika račva vodi na dve strane: uz stepenište i niz stepenište. Ne dvoumeći se mnogo krenuo sam ka spratu. Dospeo sam u prvu dvoranu etaže. Mada sam je u mislima nazvao dvoranom, to je pre bila velika soba, nekih petnaest metara dužine i, ukoliko se ne varam, deset širine. Police su bile raspoređene celom dužinom zidova, od poda do plafona. Prišao sam nasumice jednoj od njih i izvukao knjigu. Debele korice zapahnule su me mirisom plesni i onim karakterističnim smradom kože kojom se koriče knjige. Pročitao sam: „Karel Aramov – Radosni život.“ Obuzet neobičnim osećanjem, knjigu sam vratio na mesto, potom krenuo niz prostoriju, zaustavio se i izvukao novi tom. Srcao sam slovo po slovo: „Slavko Kovač – Nepoznati svet“; zatim nastavio dalje: „Lav Sergejevič Lesinski – Kramšnikove gusle“, „Stefan Liberman – Knjiga cveća“, „Janko Lurdan – Zaleđe Sibira“, „Mendel Marelih – Prolaz u vremenu“, „Pavle Rihardovič – Nenapisani psalam“... Krenuo sam odajama biblioteke nošen nepoznatom silom. Na kraju jednog zavojitog hodnika, pronašao sam malena vrata koja su me odvela u hodničić iz koga sam dospeo u usku odaju sa stalkom na sredini, stalkom koji je nosio, u celoj prostoriji jednu jedinu, knjigu. Prišao sam joj i rasklopio njene korice. Pisalo je: „Kodeks biblioteke učenog Alberta Krajslera. „Na prvoj stranici Kodeksa u nekoj vrsti preambule, pročitao sam sledeće:

“Putniče namerniče, lualice, pustolove, proroke, propovedniče, isposniče, hodočasniče, dustabane što uz bol koračaš svetom: eto dospeo si u Krajslerovu biblioteku. Razgrni paučinu i otri prašinu, o, dobri, i porini oko duha svojega u čudo nepoznata štiva! U ovoj se biblioteci čuva ono što napisashe ruke nepoznatih, ruke onih čija se imena ne pominju; police u odajama ovim čuvaju mudrost i ludost hiljada onih koji taštinu zemaljske slave zameniše lepetom belih ptičijih krila u samoći, koji stvorishe delo skriveno od varljive svetlosti sveta. Prvih sedamnaest hiljada knjiga uneo sam u odaje ovog zdanja 18. jula 1899, i ta se godina smatra godinom osnivanja biblioteke. Zdanje ovo podignuto je dvadeset godina ranije, kao moje sklonište, kao moj zamak u nepoznatom, eto gde odlučih od njega napraviti biblioteku. Stranče, upamti: u životu svakome si stranac, a u ovu biblioteku ulaziš samo jedanput. I nikada više...”

Sat na ruci pokaza mi ponoć. Shvatio sam: dan je protekao brzo, kao kada se udari dlanom u dlan. Uzeo sam sveću i krenuo dalje. U odaji označenoj brojem sedam, naišao sam na policu s knjigama čiji su povezi u meni izazivali divljenje. Njihova prefinjena koža i zlatotisak po obodu, naslovi i imena autora, sve je to

imalo toliko uzdržan i fin oblik da gotovo zadržat. Primenjujući neki, ne baš lako objašnjiv kriterijum, odabrao sam jednu od knjiga i stao čitati: „Grof Aladar Rudačević – Leksikon izgnanih za vladavine Ivana IV Groznog. „Obuzet mutnim predosećanjem, počeo sam listati knjigu. Moj um isprva nije mogao poverovati u ono što je pisalo u Leksikonu. Već na prvim stranicama susreo sam se s imenom grofa Olega Alijenova, savetnika carevog. Setio sam se, pritom, porodičnog mita koji se održao u mom domu i kog sam u detinjstvu primio, obaveštavajući se o povezanosti mojih predaka sa tim velikim čudakom, Olegom Alijenovim, koji je od cara progнан sa još mnogo ljudi plemenitih i koji je umro negde u Evropi, niko nije znao gde. Preleteo sam pogledom belešku o njegovom životu i na kraju zapisa, u komentaru, pročitao: „Izgnan iz Rusije, nastanio se u južnoj Ugarskoj; nakon smrti, a zbi se to godine 1581, novembra 13, sahraniše ga u seocetu Drol u Vojvodini.“ Istina je znači! Čitav moj život i život mojih roditelja, i sve što se zbililo nakon što sam iz doma otišao, povukavši se u mir Grofovske šume – sve je to krenulo da se tumba u meni i da se preoblikuje, da dobija, zapravo, svoj pravi lik nakon decenija maski, nakon laži u samom sebi i laži okoline, sve je to krenulo da se poravnava, da se ustoličuje i postaje nalik steni iznikloj na užarenom vulkanskom potoku, na potoku kamena i rude. Prstima od znoja lepljivim, od napetosti i jeze drhtećim, nastavio sam listati Leksikon. Moje osećanje, ne to ne beše više predosećanje već osećanje nečeg bliskog i istinitog, bilo je toliko konačno, konačno poput spoznaje, poput mudre misli u glavi starca na samrti, moje osećanje mi je govorilo da je ono za čim sam nesvestan godinama tragao: tu, da me čeka možda iza prve naredne stranice. Koliko probdevenih noći, koliko čemernih crnih noći iza sebe sam ostavio mučen tubrobnim slutnjama, kinjen osećanjima drugojačijosti i neukorenjenosti u ambijent države u kojoj sam živeo, u kojoj smo živeli?! Svi ti dani, trenuci, časi ti dugi kao večnost – sve to silazilo je, ko zna odakle, preda me s novim likom, s likom pouke. U jedan mah moje oko ugleda ono za čim je i tragalo, um pribran u času poče gonetati poglavlje Leksikona koje je donosilo istorijat porodice Ahmatov, moje porodice, zapravo koje je donosilo povest o porodici Kirila Leonidoviča Ahmatova, za koga su moji dedovi verovali da je naš predak i kome je porodični mit govorio da je prvi koji se, nakon godina lutanja, naselio u pitomini ravnice iz koje sam se, gotovo dva veka docnije, nošen gorkim osećanjem tuđinstva, povukao u grobnu tišinu ove velike šume na uzvisini. Tražeći kraj sličan onom iz koga su mi, zločinstvom cara tiranina, preci izgnani, Kiril spusti svoje teško, melanholično sidro u tom pastoralnom predelu srpskom i u njemu zauvek ostade. Turska koja je tada vladala Srbijom, ne trpe od njega i porodice mu, a oni ne trpeše od Turske – kao da time bi namiren neki božanski i stari račun.

Minuti i sati su prolazili a da nisam shvatio ni da postoji vreme. U toj začaranoj kući, u toj magičnoj biblioteci čitao sam iz Leksikona izgnanih životopis rodonačelnika moje porodice na ovim prostorima, potom kratke životopise njegova dva sina, zatim i biografije njegova dva unuka, da bi se povest o Ahmatovima tu prekinula. Priređivač Leksikona pozivao je stranca – onog koji jednom u životu bude držao u rukama ovu knjigu i pritom bude krvni potomak Kirila Leonidoviča Ahmatova – da nastavi započeto, opisujući i živote rođenih nakon poslednjeg priređivaču poznatog, živote onih koji su rođeni posle Simeona Jegoroviča Ahmatova, najmlađeg unuka Kirilovog, i poslednjeg Ahmatova koji je kao knez živeo u egzilu. Tu sam, jasno se toga danas sećam, sklopio korice ove čudne knjige i pogledom preleteo sobu, još

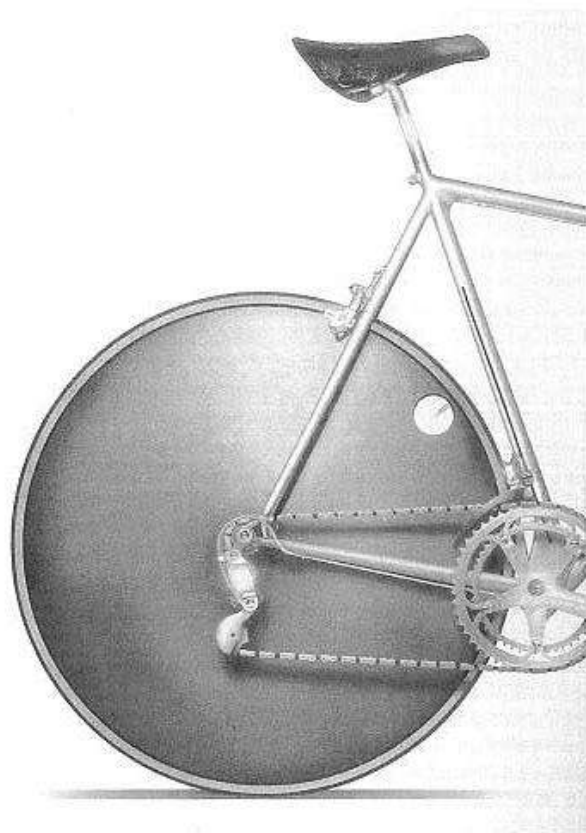
uvek ne shvatajući da ja to tražim onu belu, onu neispisanu knjigu, knjigu čije su stranice čekale moju ruku da ih ispuni znakovima sopstvene nevolje. Jedan prašnjavi pretinac uputi me u svoju tajnu i ja videh gde u njemu, pokraj starinske mastionice i pera, polegale jedna po drugoj leže u crnu kožu uvezane sveske belih debelih listova. Uzeo sam svesku, mastionicu i pero, potom zatvorio pretinac.

Pisao sam istoriju preostalog dela svoje porodice, gluv i slep za sve drugo, zatvoren u toj čudesnoj sobi kao u potpalublu broda. Ispisivao sam kratke životopise dedova svojih, bližnjih svojih za koje sam znao kako su živeli, i te su biografije nalikovale na epitafe na grobovima junaka iz starih vremena, epitafe što su obaveštavali prolaznika o nečijem slavnom rođenju, životu i ne manje slavnoj smrti. Mutna porodična istorija u svesti mi je ostavljala šture podatke o prethodnicima i ja sam te činjenice beležio verno i pravično, kao svaki biograf. Ispisavši i povest o životu Zaharija Ahmatova, prvog iz porodice čije ime poprimi kolorit i zvuk krajeva srpskih, pronašao sam u sebi snage i za životopise Martina Ahmatova i inih, redom, sve do trećeg kolena unatrag, do pradede moga, pa zatim i bliže, do dede, i na kraju do grešnoga mi oca - čije sam živote opisao na mnogo više prostora nego živote naših prethodnika, iako se ničim nisu izdvajali. Pisao sam općinjen, pisao zarobljen sopstvenim pisanjem.

Da li je jutro, podne ili veče neko dana nekog ne znadoh. U polumraku sobe, pod svećom koja je dogorevala u svećnjaku nad sveskom/knjigom čije sam poslednje stranice ispisivao hitro i usredsređeno kao da sam to radio mnogo puta u životu, u polutama i grobnoj tišini remećenoj jedino povremenim cvrkom plamena na sveći - proticalo je vreme. Tiho i konačno ta reka vremenska nosila me je ka kraju boravka u toj magičnoj biblioteci. U jedan sam čas zaista i završio svoju knjigu, ispisavši poslednju njenu stranicu, i stavivši tačku na istorijat Ahmatovih, nanovo se vratio na prvi list knjige koji me je čekao nedirnut i upisao na njega ime svojeg dela koje sam naslovio: „Prilog za 'Leksikon izgnanih za vladavine Ivana IV Groznog' grofa Aladara Rudačevića – Istorijat porodice Ahmatov.“ Pri dnu lista zabeležih: „Napisao Vladimir Ahmatov.“

Sve ono što se zbililo nakon mog izlaska iz Krajslerove biblioteke nalikuje kakvoj, ne baš vešto napisanoj, priči. Sati, zapravo desetine sati koje sam proveo u tom zdanju, toliko su se duboko urezale u moju svest, toliko me iz temelja promenile da, jednostavno, više nije bilo povratka na nekadanje. Završivši, dakle, svoju knjigu, napisavši je u općinjenosti koja se graničila sa potpunim transom i odloživši je na njeno mesto, na mesto sudbinski predodređeno da na njemu počiva i moje prvo i jedino delo, vođen silom jamačno višom od prirode i zakona, izašao sam iz biblioteke i, kao u nekom bunilu, prominio stazom/puteljkom, idući ka svojoj izbi. Došavši u nju legao sam u postelju i zaspao, tonući u san bez snova. Koliko sam spavao možda najbolje kazuje to što kada sam se, sav ukočen od sna, probudio, svest mi je bila mutna kao reka za jesenjih poplava. Dugo još kolao sam po sobi nemoćan da se setim čak i svoga imena. Tek kasnije, za svešču o sopstvu, silovito dođoše i sećanja na ono što sam doživeo prilikom posete Tajanstvenoj uvali. I više nije bilo povratka. Još istoga dana ponovo sam otišao do mesta na kom se nalazila Krajslerova biblioteka, ali je tamo sada stajala samo ogromna raspuklina u zemlji iz koje je zevao mrak bezdna, a od stabala lipe naokolo ne bejaše ni traga. Sve do sumraka tabanao sam Grofovskom šumom u potrazi za bilo kakvim tragom,

ali bez uspeha. Tajanstveno zdanje biblioteke beše netragom nestalo. I narednih dana, sva moja potraga naprosto se završavala tamo gde je i započinjala; osećao sam da se vrtim u krugu iz koga nema izlaza. Slomljen i obnevideo, u polutama šume, u jednom sam času zauvek napustio traganje i vratio se u izbu. Okusivši slast mudrosti više nisam mogao nazad, ali ne mogavši natrag, ne bejaše mi dopušteno ni da se na toj mudrosti napajam i dalje, već sam bio ostavljen na milost i nemilost samom sebi i celom svetu od koga sam neprestano bežao. Beležeći povremeno po koju reč o svom misterioznom doživljaju, proveo sam u izbi još ravno dva meseca, a zatim je, zajedno sa vernim mi Heopom, jednog kišnog dana napustih, ponevši sa sobom ono malo stvari što mi je preostalo nakon sedam godina samovanja. Ove redove ispisujem pod stablom lipe u srpskom Rasu, godine gospodnje 2001. Vraćam se domu, majci i ocu, i uzdam se u Tvorca da tamo neću zateći groblje i ruševine.

Radivoj Stanivuk

ZAPISI JEDNOG PUTNIKA

PRİČA O RIMU

Ako se katkada duže vremena zadržite na proputovanju po Italiji – zemlji prastare civilizacije i kulture čiji su gradovi počesto pravi mali arhitektonski muzeji, sa svojim arenama, palatama, bazilikama, antičkim zdanjima i hramovima pod otvorenim nebom, nećete moći a da ne ponovite onu čuvenu rečenicu - kako svi putevi vode u Rim. I ako nama, koji smo se posle dugog sardenskog putešestvija, vraćali brodom iz luke Olbija* prema Čivitavekiji, i nadalje autom, prema Rimu, po glavama će vam se verovatno rojiti mnoge priče o nastanku grada, izgrađenog na sedam brežuljaka.

Skoro sve iole poznate priče o Rimu, otpočinju tamo gde prestaje egzaktnost istorije, a začinje se mitsko predanje i legenda. Prema takvoj jednoj legendi, grad su osnovali trojanski doseljenici posle poraza i pada Troje, doplovivši svojim preostalim lađama na obale reke Tibra, u Etruriju. Neodlučnim da li da se tu zaustave ili nastave potragu za obećanom zemljom, pomogla im je jedna od njihovih žena, po imenu Roma, koja ih je nagovorila da zapale brodove, potpuno se zaustave, i na kopnu osnuju novi grad. Verovatno u spomen na tu mudru ženu, grad je dobio ime Roma (Rim), a da bi se dostojno sačuvala svetla uspomena na nju, između ostalih, rimski imperator Hadrijan je dao da se izgradi u samom gradu ogroman hram, posvećen Romi i Veneri. Bilo je to najveće zdanje jednog hrama antičkog Rima, a imalo je dva ulaza: u Venerin deo se ulazilo stepenicama iz pravca Koloseuma, a u hram Rome iz pravca Foruma.

Drugo predanje tvrdi, oslanjajući se na grčke izvore, da su sam grad osnovali, nomadski i ratnički narod Pelazgi, koji su, lutajući po svom nastanjenom svetu i u bitkama pobedivši mnoge druge narode, novoosnovanom svom gradu u znak sile i slave njihovog oružja namenili ime Rhome, što je na grčkom značilo: „Snaga“. Ali, najčuvanije od svih predanja, govori da su sredinom 8. stoleća pre nove ere, grad osnovala dvojica trojanskih potomaka kraljevske i božanske krvi - Romul i Rem. Kako je kasnije, u VI veku precizno izračunato od strane istoričara Dionizija Egzigusa, a na osnovu pretpostavki Marka Terencija, zbililo se to treće godine VI Olimpijade, dakle 753. god. pre nove ere. Osnivanju grada, prilikom kojeg je u sukobima između braće nastradao Rem, prethodilo je mučno detinjstvo među divljim zverima i pastirima, u nemaštini: prema predanju, odmah po rođenju braće po nalogu cara su bačeni u reku Tibar, odakle su njihove košare na obalu izvukli talasi, te ih tako spasili; othranila ih je svojim mlekom jedna vučica koja ih je pronašla pokraj reke, i odvušla u svoju pećinu na brežuljku Kapitolu, a kasnije ih je spasio jedan pastir, koji ih je nastavio uzgajati, sa svojih dvanaest sinova. Kad su posle izvesnog vremena saznali da su kraljevskog roda, stekavši dovoljno simpatizera i pomagača,